

В. Н. ПЕТРИНА

Володимир Нестерович Петрина, кандидат юридичних наук, професор Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Правовий статус господарських об'єднань визначається Господарським кодексом України (далі – ГКУ). Згідно з ГКУ господарським об'єднанням визнається «об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність»¹. Об'єднанням підприємств визнається «господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань»². «Об'єднання підприємств є юридичною особою»³. Питання правового статусу об'єднань підприємств, і зокрема господарських об'єднань, досліджувались у працях багатьох українських правознавців, в тому числі І. В. Бейцун, О. М. Вінник, С. М. Грудницької, В. О. Джуринського, Л. А. Жука, О. Р. Кібенко, І. М. Кравець, І. М. Кучеренко, В. С. Щербини та інших. Проте, в зазначених працях не проводилось достатньо предметне дослідження характеру і принципів взаємодії між собою господарських об'єднань та підприємств, що до них входять, зокрема, відносин з управління, що складаються між зазначеними юридичними особами. Дана стаття спрямована на заповнення цієї прогалини.

Виходячи із наведених вище положень ГКУ, можна виділити наступні кваліфікуючі ознаки господарських об'єднань (та об'єднань підприємств взагалі), що відрізняють їх від усіх інших форм юридичних осіб: 1) «особлива (складна) правосуб'єктність»⁴, тобто входження до його складу інших юридичних осіб; 2) мета створення, якою є координація діяльності юридичних осіб, що входять до їх складу. Координація «є функцією соціального управління, яка полягає в узгодженні, впорядкуванні різних частин системи управління»⁵. «Підприємство є юридичною особою»⁶. Таким чином, можна говорити, що господарське об'єднання утворюється з метою управління іншими юридичними особами, що входять до його складу.

Грунтуючись на положеннях ст. 176 ГКУ, можна дійти висновку, що відносини, які виникають між підприємством та господарським об'єднанням, до якого входить таке підприємство, будуються як відносини з «управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку»⁷. Законодавство України не дає визначення поняття «суб'єкт організаційно-господарських повноважень», але, виходячи із тексту ст. 176 ГКУ, ми можемо зробити висновок, що суб'єктом організаційно-господарських повноважень може вважатись такий суб'єкт, який в організаційно-господарському зобов'язанні виступає в ролі управненої сторони, яка має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Згідно з ч. 2 ст. 176 в якості суб'єкта організаційно-господарських повноважень може виступати: 1) власник, який є засновником певного суб'єкта господарювання (в тому числі і господарського об'єднання), по відношенню до даного суб'єкта господарювання, (далі – учасник) та 2) орган управління господарського об'єднання по відношенню до підприємств, що є учасниками даного господарського об'єднання.

Таким чином, можна виділити два рівня управлінських відносин, що складаються між підприємствами та господарським об'єднанням, учасниками якого є такі підприємства: 1) з управління, що здійснюється підприємствами-учасниками по відношенню до господарського об'єднання. Таке управління базується на передбаченому в ст. 167 ГКУ корпоративному праві особи, яка має частку у статутному капіталі (майні) господарської організації, «на участь цієї особи в управлінні господарською організацією»⁸, тому надалі в цій статті таке управління буде називатись корпоративним управлінням; 2) з управління, що здійснюється господарським об'єднанням по відношенню до його учасників. Таке управління не може бути віднесено до корпоративного управління, адже не господарське об'єднання має частку в статутному капіталі (майні) підприємств, а навпаки. Таке управління також не виникає з організаційно-господарських договорів, про які йдеться у ч. 3 ст. 176 та ст. 186 ГКУ, оскільки конструкція господарського об'єднання не передбачає укладення договору між господарським об'єднанням та підприємствами, що входять до такого господарського об'єднання, який би породжував організаційно-господарські зобов'язання на боці підприємств по відношенню до господарського об'єднання, «в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку»⁹. Таке управління у цій статті буде називатись зовнішнім управлінням.

Зовнішнє управління вступає у очевидну конкуренцію із корпоративним управлінням. При цьому така конкуренція виникає на двох напрямках: 1) між зовнішнім управлінням та корпоративним управлінням, що

здійснюється підприємствами по відношенню до господарського об'єднання, учасниками якого вони є, та 2) між зовнішнім управлінням і корпоративним управлінням, що здійснюється учасниками підприємств, що входять до господарського об'єднання, по відношенню до цих підприємств.

З приводу конкуренції зовнішнього управління з корпоративним управлінням, що здійснюється по відношенню до господарського об'єднання підприємствами-учасниками, варто зауважити наступне. Як уже зазначалося вище, згідно зі ст. 118 ГКУ господарське об'єднання утворюється для здійснення зовнішнього управління своїми учасниками. Водночас згідно зі ст.ст. 122, 123 та 167 ГКУ підприємства – учасники цього об'єднання мають корпоративне право на участь у корпоративному управлінні таким господарським об'єднанням. Стаття 122 ГКУ встановлює, що господарське об'єднання має вищий орган управління (загальні збори учасників), який, серед іншого, «утворює виконавчий орган господарського об'єднання відповідно до його статуту чи договору; вирішує фінансові та інші питання відповідно до установчих документів господарського об'єднання»¹⁰. Виходячи із вищенаведених положень ГКУ, взаємодія між собою господарського об'єднання та підприємств, що є його учасниками, вибудовується за такою, на наш погляд, неприродною схемою: учасники господарського об'єднання, здійснюючи згідно зі ст.ст. 122 та 167 ГКУ функцію корпоративного управління, на своїх загальних зборах призначають виконавчий орган господарського об'єднання і визначають, що він має робити; після чого виконавчий орган господарського об'єднання на виконання рішень учасників господарського об'єднання, здійснюючи згідно зі ст. 118 ГКУ функцію зовнішнього управління, визначає, що мають робити учасники господарського об'єднання. На нашу думку, конструкція, в якій певні юридичні особи створюють ще одну юридичну особу і управляють нею для того, щоб ця юридична особа управляла ними (таке собі замкнуте управлінське коло) виглядає, м'яко кажучи, надуманою й нераціональною.

Ще один аспект проблеми конкуренції зовнішнього управління з корпоративним управлінням, що здійснюється по відношенню до господарського об'єднання його учасниками, полягає в наступному. Як уже зазначалося, господарське об'єднання створюється як юридична особа з єдиною метою – здійснення зовнішнього управління своїми учасниками і, таким чином, поточна діяльність господарського об'єднання полягає саме у зовнішньому управлінні. «Виконавчий орган господарського об'єднання (колегіальний чи одноособовий) вирішує питання поточної діяльності, які відповідно до статуту або договору віднесені до його компетенції»¹¹. Разом із тим, згідно зі ст. 122 ГКУ після заснування господарського об'єднання як юридичної особи «здійснення управління поточною діяльністю об'єднання може бути доручено адміністрації одного з підприємств (головного підприємства об'єднання) на умовах, передбачених установчими документами відповідного об'єднання»¹², тобто адміністрації головного підприємства може бути доручене здійснення зовнішнього управління. У цьому зв'язку постає низка проблем.

Так, у праві не визначено, чиї рішення у вищезгаданому випадку повинна виконувати адміністрація головного підприємства: рішення вищого органу управління господарського об'єднання (тобто загальних зборів учасників господарського об'єднання) чи рішення вищого органу управління даного головного підприємства.

Незрозуміло також чим у випадку доручення здійснення управління поточною діяльністю господарського об'єднання адміністрації одного з підприємств (головного підприємства об'єднання) має займатися виконавчий орган (адміністрація) самого господарського об'єднання.

Право також не визначає, якою діяльністю у зазначеному вище випадку має займатися господарське об'єднання як юридична особа. Якщо господарське об'єднання буде займатися не тією діяльністю, заради якої воно згідно із законодавством (ч. 1 ст. 118 ГКУ) і, відповідно, своїми установчими документами створюється (тобто координацією діяльності підприємств-учасників господарського об'єднання), а якоюсь іншою діяльністю (наприклад, наданням послуг чи захистом прав і задоволенням інтересів своїх учасників), то згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» таке об'єднання підлягатиме ліквідації за «провадження... діяльності, що суперечить установчим документам»¹³.

Щодо конкуренції зовнішнього управління з корпоративним управлінням, що здійснюється учасниками підприємств, які входять до господарського об'єднання, по відношенню до цих підприємств, варто зауважити наступне. Право господарського об'єднання на зовнішнє управління підприємствами, закріплене в ст. 118 ГКУ, не тільки значним чином конкурує з корпоративним правом учасників таких підприємств на управління цими підприємствами, що закріплене в ст.ст. 167 та 176 ГКУ, але й серйозно уражає це корпоративне право. У рамках корпоративного управління «визначається, яким чином інвестори здійснюють контроль за діяльністю менеджерів, а також яку відповідальність несуть менеджери перед інвесторами за результати діяльності товариства. Належна система корпоративного управління дозволяє інвесторам бути впевненими у тому, що керівництво товариства розумно використовує їх інвестиції для фінансово-господарської діяльності і, таким чином, збільшується вартість частки участі інвесторів в акціонерному капіталі товариства»¹⁴. Перешкоджання ж функціонуванню належної системи корпоративного управління шляхом зовнішнього управління підприємством з боку господарського об'єднання набагато зменшує можливості інвесторів контролювати діяльність менеджерів і, таким чином, підриває впевненість інвесторів у тому, що їх інвестиції будуть розумно використані.

Це становище обтяжується тією обставиною, що право не зобов'язує виконавчий орган (керівника) підприємства отримувати від учасників підприємства дозвіл на входження підприємства до господарського об'єднання. Так, керівник підприємства згідно зі ст.ст. 118 та 121 ГКУ може прийняти рішення про входження підприємства до одного або кількох господарських об'єднань і, таким чином, розбалансувати в цьому підприємстві систему корпоративного управління, як систему, за допомогою якої учасники спрямовують та конт-

ролюють діяльність підприємства, та позбавити учасників підприємства реального впливу і контролю за справами підприємства. У такому разі керівник підприємства набуває, так би мовити, законної підстави уникати виконання рішень учасників підприємства та виправдовувати свої дії, направлені проти інтересів учасників підприємства, законним (передбаченим ст.ст. 118 та 176 ГКУ) обов'язком підприємства підпорядковуватись зовнішньому управлінню з боку господарського об'єднання, в якому, до речі, сам керівник бере участь.

З огляду на цю та інші подібні обставини українське законодавство, направлене на захист інтересів власників корпоративних прав, вважається одним із найгірших у світі. Так, наприклад, в Індексі конкурентоспроможності країн світу за таким показником, як захист інтересів меншості учасників (protection of minority shareholders' interests), Україна у 2013 р. посіла 146 місце із 148 країн, що досліджувались¹⁵!

Правові проблеми управління, пов'язанні з господарськими об'єднаннями, далеко не вичерпуються проблемами, що згадуються у нашій статті. До цього треба додати, що усі ці проблеми помножуються при входженні підприємства до кількох господарських об'єднань, що допускається ст. 121 ГКУ, і, таким чином, надають відносинам з управління цим підприємством так само, як і відносинам з управління кожним із таких господарських об'єднань, ознак хаотичності й суперечливості.

У країнах з розвинутою економікою немає інститутів, подібних до українського інституту господарського об'єднання і об'єднання підприємств в цілому. Концепція інституту об'єднання підприємств була запозичена українськими правотворцями із радянського права. У радянській адміністративно-командній економіці система господарських організацій вибудовувалася за армійським зразком, де, наприклад, полк складається із батальйонів, якими командир полку командує. Зокрема, в СРСР існувала така форма організацій, як промислове об'єднання, що мало статус юридичної особи, складалося із інших юридичних осіб та як вищий орган управляло юридичними особами, із яких воно складалося¹⁶. У командній економіці СРСР через промислові об'єднання до підприємств доводились команди вищестоящего начальства. Промислове об'єднання, таким чином, було органом господарського управління, середньою ланкою в триланковій системі державного управління промисловістю¹⁷. Саме для такої системи й було винайдено концепцію «особливої (складної) правосуб'єктності»¹⁸, що на засадничому рівні несумісна з концепцією юридичної особи, яка існує в країнах з розвинутою ринковою економікою. В умовах, коли економіка не управляється за допомогою адміністративних актів, коли існують підприємства приватної та інших форм власності і держава не є тотальним монополістом на ринку, такий адміністративно-командний за своєю природою інститут, як об'єднання підприємств, є неприродним і фактично може слугувати лише цілям антиконкурентної практики.

У результаті збереження в своєму праві адміністративно-командних інститутів Україна посідає в світових рейтингах, які віддзеркалюють якість правового регулювання господарської діяльності в тій чи іншій країні, останні місця. Так, наприклад, у рейтингу економічної свободи за 2013 р. вона посіла 161 місце серед 177 країн світу, що досліджувались, та була віднесена до найнижчої із п'яти категорій країн – країн з репресивною економікою¹⁹. В Індексі конкурентоспроможності країн світу за такими показниками, як тягар державного регулювання господарської діяльності (burden of government regulation) та ефективність антимонопольної політики (effectiveness of anti-monopoly policy) Україна у 2013 р. посіла 137 місце із 148 країн, що досліджувались²⁰. Завдяки цій та іншим обставинам «Україна все ще залишається у групі країн, які не досягли середнього показника конкурентоспроможності, і значно відстає від розвинутих держав»²¹.

Поняття «асоціація», «корпорація», «консорціум» та «концерн», що згідно зі ст. 120 ГКУ є організаційно-правовими формами господарських об'єднань, у країнах з розвинутою економікою мають зовсім інше значення. Так, асоціація (англ. Association) є загальним поняттям, яким охоплюється будь-які об'єднання юридичних чи фізичних осіб²². Поняття корпорація (англ. Corporation), як цілком справедливо зазначає О. О. Мельник, у правовій термінології США та інших держав англосаксонської правової системи ототожнюють з поняттям «юридична особа»²³. Консорціум (англ. Consortium) означає договірний інститут, за ознаками схожий на український інститут спільної діяльності²⁴. Концерн (нім. Konzern) означає загальне поняття, яким охоплюється різноманітні групи компаній, пов'язаних між собою відносинами контролю²⁵, та нагадує таке поняття українського права, як «пов'язані особи», що визначається в Законі України «Про захист економічної конкуренції» та Податковому кодексі України, і так само слугує цілям антимонопольного й податкового регулювання.

Вважаємо, що замість формування надуманої, на наш погляд, конструкції господарського об'єднання з його «особливою (складною) правосуб'єктністю» та зовнішнім управлінням було б куди раціональніше і природніше, якби відповідні підприємства у випадку потреби: а) у координації їх діяльності уклали між собою договір, скажімо, про спільну діяльність та згідно з ч. 4 ст. 176 ГКУ та главою 77 Цивільного кодексу України доручили здійснення координації спільних дій учасників одній із сторін договору; б) у ще одній юридичній особі для здійснення господарської діяльності (надання послуг тощо) заснували корпоративне підприємство; 3) у захисті їх прав та задоволенні їх інтересів створили відповідне громадське об'єднання.

У цьому зв'язку вважаємо за необхідне відмовитись від інститутів об'єднання підприємств, «особливої (складної) правосуб'єктності» та зовнішнього управління.

Поняття «господарське об'єднання» має бути надано інший зміст: воно повинно означати будь-яку групу суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою відносинами контролю, виходячи із того поняття контролю, що дається в абзаці четвертому ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Поняття «господарське об'єднання» має охоплювати собою такий інститут, як холдинг (холдингова група), тобто група суб'єктів господарювання, що складається із холдингової компанії та дочірніх підприємств. Інститут держав-

них (комунальних) господарських об'єднань, передбачений ст. 119 ГКУ, але невідомий праву країн з розвинутою економікою, має бути замінений інститутом холдингу (холдингової групи), в рамках якого державна холдингова компанія буде здійснювати корпоративне управління своїми дочірніми підприємствами.

Поняття асоціація, корпорація, консорціум та концерн, що визначаються в ст. 122 ГКУ, мають бути або вилучені із цього документа, або їм має бути надане таке значення, яке вони мають в праві країн з розвинутою економікою/міжнародному праві.

¹ Частина 2 статті 119 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

² Частина 1 статті 118 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

³ Частина 4 статті 118 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

⁴ Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 164.

⁵ Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2001. – Т. 3: К – М. – С. 345.

⁶ Частина 4 Статті 62 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

⁷ Частина 1 статті 176 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

⁸ Частина 1 статті 167 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

⁹ Частина 1 статті 176 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

¹⁰ Частина 1 та 2 статті 122 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

¹¹ Частина 3 статті 122 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

¹² Частина 5 статті 122 Господарського кодексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

¹³ Частина 2 статті 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

¹⁴ Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України від 11.12.2003 № 571 «Про затвердження Принципів корпоративного управління». – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vr571312-03>

¹⁵ The Global Competitiveness Report 2013–2014. – Р. 377 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

¹⁶ Пункт 5 Постанови Ради Міністрів СРСР від 2 березня 1973 г. № 140 «Про затвердження Загального положення про всесоюзне і республіканське промислове об'єднання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7987.htm

¹⁷ Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия. 1969–1978. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/124299/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%8B%D1%88%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5>

¹⁸ Щербина В. С. Вказана праця. – С. 164.

¹⁹ 2013 Index of Economic Freedom. Режим доступу: http://www.heritage.org/index/pdf/2013/book/index_2013.pdf

²⁰ The Global Competitiveness Report 2013–2014. – Р. 377. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

²¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 «Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF>

²² Black's Law Dictionary. Seventh Edition. – St. Paul, MN: West Publishing Co., 1999. – Р. 119.

²³ Мельник О. О. Корпоративне право України. – К.: ФОП Мельник О. О., 2008. – С. 5.

²⁴ Dictionary of Business Terms. Second Edition. – N.Y.: Barron's, 1994. – Р. 119.

²⁵ § 18 Aktengesetz. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/_18.html

Резюме

Петрина В. Н. Господарські об'єднання: правові проблеми управління.

Стаття присвячена дослідженню проблем українського права, пов'язаних із управлінськими відносинами, що складаються між такими юридичними особами, як господарські об'єднання, та підприємствами, що входять до складу господарських об'єднань і також мають статус юридичних осіб.

Ключові слова: об'єднання підприємств, господарські об'єднання, управління господарською діяльністю, корпоративні права, корпоративне управління.

Резюме

Петрина В. Н. Хозяйственные объединения: правовые проблемы управления.

Статья посвящена исследованию проблем украинского права, связанных с управленческими отношениями, которые складываются между такими юридическими лицами, как хозяйственные объединения, и предприятиями, входящими в состав хозяйственных объединений, и также имеющими статус юридических лиц.

Ключевые слова: объединение предприятий, хозяйственные объединения, управление хозяйственной деятельностью, корпоративные права, корпоративное управление.

Summary

Petryna V. Business Associations: Legal Problems of Governance.

This article is devoted to the problems of Ukrainian law relating to the governance relationship that forms between such legal persons as the business associations and the enterprises that are affiliated with the business associations and have the status of legal persons as well.

Key words: the association of enterprises, the business association, the business administration, the corporate rights, the corporate governance.

Отримано 10.06.2014

УДК 342.9:616-089.843(477)

В. І. ЦИМБАЛЮК, І. В. МІЩУК

Валерій Іванович Цимбалюк, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри Національного університету водного господарства та природокористування

Інна Володимирівна Міщук, ст. викладач Національного університету водного господарства та природокористування

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

В умовах побудови в Україні демократичної соціальної правової держави особливої актуальності набувають проблеми забезпечення, реалізації і захисту прав, свобод та законних інтересів людини. Не є винятком і сфера медичної діяльності, зокрема трансплантації органів і тканин людини. Значна частина проблемних аспектів трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини в Україні прихована саме за недовіками нормативно-правової бази.

Актуальним і доцільним було б розглянути й проаналізувати чинну нормативно-правову базу у галузі пересадок органів і тканин, здійснити пошук проблемних місць та суперечностей у послідовному висвітленні таких напрямів:

- міжнародні юридичні документи у сфері трансплантології;
- Конституція України і ступінь її регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини;
- закони і насамперед Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини»: недоліки, проблеми застосування, основні засади покращення.

Місце міжнародних юридичних документів у справі регулювання суспільних відносин на сьогоднішній день в Україні вже практично не викликає дискусій. Це частина системи права нашої держави, оскільки норми зазначених документів мають навіть певну перевагу перед внутрішньодержавними нормативно-правовими актами. Конституція України у ст. 9 визначила, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Основного Закону¹.

Крім того, важливо акцентувати на євроінтеграційних спрямуваннях України, що свідчать про належну увагу до питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV містить положення, згідно з якими метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (дала – ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції країни до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетними напрямом української зовнішньої політики².

Вказане вище свідчить про необхідність належної уваги як до міжнародних договорів, до яких долучилась Україна, до документів Європейського Союзу, з якими ми повинні узгоджувати внутрішнє законодав-